

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

SOCIOLOGIJA

==== Izpitna pola 1 ====

Strukturirane naloge

Torek, 2. junij 2020 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 4 strukturirane naloge, od katerih izberite in rešite 2. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 40; vsaka naloga je vredna 20 točk.

V preglednici z "x" zaznamujte, kateri nalogi naj ocenjevalec oceni. Če tega ne boste storili, bo ocenil prvi dve nalogi, ki ste ju reševali.

1.	2.	3.	4.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**.

Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 2 prazni.

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Prazna stran

OBRNITE LIST.

1. Odločanje v skupnosti

1.1. Opredelite družbeno moč.

(1 točka)

Vir 1

Četudi je bil vladar nesposoben, so se zaradi prepričanja, da človek postane monarh po božji volji, le redko zatekali k odstavitvi. Če je Bog kralja posadil na prestol – in ta vera je bila neizpodbiten del vladarske legitimnosti – ga tudi odstrani lahko le on.

(Evans, R. (2017): Norost kralja Donalda, Global, september 2017, str. 102)

1.2. Max Weber je glede na izvor legitimnosti razlikoval več tipov legitimne oblasti. Imenujte tip oblasti, ki ga lahko razberete iz besedila v viru 1.

(1 točka)

1.3. Navedite še dva tipa oblasti, ki nista opisana v viru 1, in enega izmed njiju podrobneje predstavite.

Prvi tip oblasti: _____

Drugi tip oblasti: _____

(1)

Izbrani tip oblasti: _____

Predstavitev izbranega tipa oblasti: _____

(2)

(3 točke)

1.4. Dopolnite.

Po Maxu Weberu ima država na svojem ozemlju zakonit monopol nad sredstvi _____.

(1 točka)

Vir 2

Neusmiljeni, nasilni in nepopustljivi Francisco Franco se je na oblast povzpel z vojaško podporo nacistične Nemčije in Mussolinijeve Italije. Preden si je leta 1939 prisvojil popolno oblast, je pobil več tisoč nasprotnikov. Razglasil se je za el caudilla – špansko različico firerja. Med državljansko vojno in v prvih letih diktature so njegove nasprotnike zapirali v koncentracijska taborišča. Tam naj bi usmrtili tristo tisoč ljudi. [...] Predstavljal se je za zaščitnika »katoliške Španije« in za sovražnika brezbožnega komunizma. Njegova politika je bila sovražna do žensk, ki niso smele biti učiteljice, sodnice, niso smele imeti bančnega računa in celo zapustiti nasilnega soproga. Razveljavil je zakone, ki niso bili sklenjeni v skladu s katoliško doktrino. Prepovedal je marsikaj, med drugim ločitev, kontracepcijo, splav in homoseksualnost.

(Brown, D. (2017): Izvor, Mladinska knjiga, Ljubljana, str. 174–175)

1.5. Kako imenujemo državo, opisano v viru 2? Obkrožite pravilno rešitev.

- A Avtonomna država.
- B Avtoritetna država.
- C Avtoritarna država.
- D Avtoritualna država.

(1 točka)

1.6. Navedite tri značilnosti v viru 2 predstavljene države.

Prva značilnost: _____ (1)

Druga značilnost: _____ (1)

Tretja značilnost: _____ (1)
(3 točke)

1.7. Predstavite eno značilnost modernih t. i. »*catch-all*« političnih strank.

(1 točka)

1.8. Navedite dve razliki, po katerih se interesne skupine razlikujejo od političnih strank.

Prva razlika: _____ (1)

Druga razlika: _____ (1)
(2 točki)

1.9. V Ustavu Republike Slovenije je zapisano, da vsak polnoletni državljani poseduje pravico odločanja na štirih različnih vrstah državnih volitev. Zapišite štiri vrste volitev, ki potekajo v Republiki Sloveniji.

Prva vrsta volitev: _____

Druga vrsta volitev: _____

Tretja vrsta volitev: _____

Četrta vrsta volitev: _____

(3 točke)

1.10. Kako imenujemo tip demokracije, za katerega je značilno, da večino odločitev sprejemajo izvoljeni predstavniki?

(1 točka)

Vir 3

Pomislite na primer na sodobno bolnišnico. Receptorka vam ob prihodu izroči standardiziran obrazec in vam zastavi vnaprej določena vprašanja. Vaše odgovore posreduje medicinski sestri, ki jih primerja s predpisi bolnišnice, da bi se odločila, na katere uvodne preiskave naj vas pošlje. Nato vam izmerijo krvni tlak in srčni utrip ter vam vzamejo kri. Zdravnik preuči izvide prvih preiskav in se po strogo predpisanem postopku odloči, na kateri oddelek vas bo poslal. Na oddelku vas pošljejo na veliko temeljitejše preiskave, na primer rentgensko ali magnetnoresonančno slikanje, kot zahtevajo debeli medicinski priročniki. Specialisti nato izvide analizirajo glede na znane statistične podatkovne zbirke ter se odločijo, kakšna zdravila vam bodo predpisali in na katere dodatne preiskave vas bodo poslali.

Ta algoritemski stroj poskrbi za to, da v bistvu ni pomembno, kdo dela na recepciji oziroma katera medicinska sestra in zdravnik sta takrat v službi. Njihov značaj, politično stališče in trenutno razpoloženje niso pomembni. Dokler vsi upoštevajo predpise in postopke, imajo dobre možnosti, da vas pozdravijo. Po tem algoritemskem idealu je vaša usoda v rokah »sistema«, ne pa v rokah smrtnikov iz mesa in krvi, ki so se takrat znašli na tem ali onem delovnem mestu.

(Harari, Y. N. (2017): HOMO DEUS – Kratka zgodovina prihodnosti, Mladinska knjiga, Ljubljana, str. 162–163)

1.11. Kako je Max Weber poimenoval v viru 3 opisano organizacijo?

(1 točka)

1.12. Navedite dve značilnosti v viru 3 opisane organizacije.

Prva značilnost: _____

(1)

Druga značilnost: _____

(1)

(2 točki)

Vir 2

... prinese modernizacija zmanjšanje pomena magičnih in religioznih verovanj, mitov, vrednot in norm ter njihovo zamenjavo z idejami in pravili, ki jih legitimizirajo »tuzemski« ali »posvetni« argumenti in premisleki.

(Sztompka, P. (1993): The sociology of Social Change, Blacwells, Oxford, str. 76)

2.3. Kako imenujemo proces, ki je predstavljen v viru 2?

_____ (1 točka)

2.4. Predstavite, kako se ta proces izraža.

V verovanju posameznikov: _____

_____ (2)

Na ravni družbe/države: _____

_____ (2)
(4 točke)

2.5. Katere pojave označujemo kot sekularno religijo?

_____ (2 točki)

Vir 3

Družbeno šibkim so prepuščene tolažbe v smislu: prvi bodo zadnji in zadnji bodo prvi, družbeno močni pa si vzamejo nagrade. Razna »prevrednotenja vrednot«, s katerimi se tisto, kar je nedosegljivo, ovrednoti kot »grešno«, praviloma kažejo na to, da je bil zaradi družbeno pogojene nedosegljivosti nagrade v neki družbeni skupini ustvarjen kompenzator. Npr. skromnost, v katero si primoran, postane čednost.

(Smrke, M. (2000): Svetovne religije, FDV, Ljubljana, str. 36)

2.6. Navedite in kratko razložite družbeno funkcijo religije, na katero nakazuje vir 3.

Navedba: _____ (1)

Razlaga: _____
_____ (1)
(2 točki)

2.7. Navedite in kratko razložite še eno družbeno funkcijo religije.

Navedba: _____ (1)

Razlaga: _____
_____ (1)
(2 točki)

2.8. Kako imenujemo pojav, katerega del so tudi nova religijska gibanja?

_____ (1 točka)

3. Identiteta in kultura

3.1. Opredelite kulturo v sociološkem in antropološkem smislu.

(2 točki)

3.2. V povezavi z razumevanjem kulture pojasnite pojma kultiviranost in inkulturacija.

Kultiviranost: _____

(1)

Inkulturacija: _____

(1)
(2 točki)

3.3. Opredelite družbene norme in pojasnite njihovo vlogo v družbi.

Opredelitev norm: _____

(2)

Vloga norm: _____

(1)
(3 točke)

3.4. Vrednote so pomemben del kulture ter se spreminjajo na individualni in družbeni ravni. Pojasnite, zakaj se vrednote spreminjajo na družbeni ravni, in predstavite primer.

Pojasnitev: _____

(2)

Primer: _____

(1)
(3 točke)

3.5. Kako imenujemo spodaj opisana procesa?

Proces, v okviru katerega priselkei opuščajo svojo kulturo in prevzemajo značilnosti kulture, v katero prihajajo.

_____ (1)

Proces kulturnega prilagajanja priseljencev družbi, v katero so se priselili.

_____ (1)
(2 točki)

3.6. Kako imenujemo prakso presojanja drugih kultur s stališča njihovih lastnih kulturnih standardov? Obkrožite pravilno rešitev.

- A Kulturni subjektivizem.
- B Kulturni relativizem.
- C Kulturni pozitivizem.
- D Kulturni determinizem.

(1 točka)

3.7. Kaj je vzrok za nastanek znotrajkulturnih raznovrstnosti modernih družb?

_____ (2 točki)

3.8. Kaj so subkulture in kaj protikulture?

Subkulture: _____ (1)

Protikulture: _____ (1)
(2 točki)

3.9. Razložite, kaj je kulturna difuzija, in navedite primer.

Razlaga: _____

_____ (1)

Primer: _____

(1)
(2 točki)

3.10. Kako imenujemo način spreminjanja kulture, ko družbe same ustvarjajo nove kulturne elemente?
Obkrožite pravilno rešitev.

- A Intervencija.
- B Interpelacija.
- C Inovacija.
- D Invencija.

(1 točka)

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

4. Odklonskost in kriminaliteta

4.1. Katera ravnanja opredelimo kot odklonska?

_____ (1 točka)

4.2. Navedite dva družbena/kulturna dejavnika, ki vplivata na pojmovanje in opredelitev odklonskosti.

Prvi dejavnik: _____ (1)

Drugi dejavnik: _____ (1)
(2 točki)

4.3. Pojasnite enega izmed dejavnikov, ki ste ga navedli v odgovoru 4.2..

Izbrani dejavnik: _____

Pojasnitev: _____

_____ (2 točki)

Vir 1

Gotovo sem bil ves rdeč v lice, ko sva prišla vštric. Tedaj mi je prišlo iz ust kar samo od sebe: »Guten Morgen ...!«.

Moj glas je bil svečan, podložniški, in srce mi je pri pozdravu močno utripalo. Tujec bo zagotovo zelo zadovoljen in neko toplo čustvo me je navdajalo. Toda nenadoma se je pred menoj zrušil ves svet. Tujec je zasukal glavo proti meni, da sem mogel videti njegove oči. Te oči so bile ponižujoče, obsojajoče. Z močnim glasom je tujec odzdravil po slovenski: »Dobro jutro, mladi gospod!« Vse, kar sem v naglici mogel zapopasti, je bilo zame udarec po glavi. Mahoma se mi je od doživete sramote stemnilo pred očmi. Bil sem neznansko ponižan, da bi se najraje pogreznil na dno pekla. Lovil sem sapo kakor utopljenec.

(Prežihov, V. (1960): Solzice, Knjižnica Sinjega galeba, Mladinska knjiga, Ljubljana, str. 82)

4.4. Katera oblika odklonskosti je razvidna iz vira 1? Navedite in pojasnite jo.

Navedba: _____ (1)

Pojasnitev: _____

_____ (2)
(3 točke)

4.5. Navedite in pojasnite dva načina ugotavljanja razširjenosti kriminalitete.

Navedba in pojasnitev prvega načina: _____

 _____ (2)

Navedba in pojasnitev drugega načina: _____

 _____ (2)
 (4 točke)

Vir 2

... poleg rojenih zločincev obstajajo tudi zločinci, ki to postanejo zaradi sprememb v delovanju možganov. Te spremembe zmanjšujejo sposobnost razlikovanja med dobrim in slabim. So pa tudi zločinci, ki so se takšnega vedenja naučili.

(Počkar, M., Tavčar Krajnc, M. (2011): Sociologija, Učbenik za sociologijo v 4. letniku gimnazijskega programa, DZS, Ljubljana, str. 138)

4.6. Katera teorija odklonskosti je razvidna iz vira 2 in kdo je njen avtor?

Teorija odklonskosti: _____ (1)

Avtor: _____ (1)
 (2 točki)

4.7. Predstavite enega od argumentov E. Durkheima, da je odklonskost lahko tudi funkcionalna.

 _____ (2 točki)

Vir 3

Na tožilstvih je bilo v letu 2016 ovadenih 34.267 polnoletnih storilcev, kar je za 7 % manj kot v letu pred tem. Od tega je bilo nekaj več kot polovica (55,5 %) ovadb zavrženih. V približno petini primerov (19 %) se je tožilec odločil za neposredno vložitev obtožnega akta. V 12 % primerov je bila vložena zahteva za preiskavo, 9 % obtožnih aktov pa je bilo vloženi po preiskavi. Največ ovadb je bilo vloženi zaradi naslednjih kaznivih dejanj: tatvine in velike tatvine, goljufije in poslovne goljufije, nasilje v družini in neupravičena proizvodnja in promet z drogami.

Ovadenih je bilo tudi 1.746 pravnih oseb (14 % manj kot v prejšnjem letu). Največ teh ovadb, 75 %, je bilo zavrženih. V 10 % primerov je bila vložena zahteva za preiskavo, za okrog 7 % primerov so bili vloženi neposredni obtožni akti, 6 % obtožnih aktov pa je bilo vloženi po preiskavi. Skoraj polovica ovadb pravnih oseb (45 %) je bila vložena zoper kaznivi dejanji poslovne goljufije in kršitev temeljnih pravic delavcev.

(<http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6718>. Pridobljeno: 10. 5. 2018.)

4.8. Kateri družbeni nadzor je razviden iz vira 3? Predstavite njegove značilnosti.

Družbeni nadzor: _____ (1)

Predstavitev: _____

_____ (2)
(3 točke)

4.9. Navedite enega od možnih ciljev kaznovanja storilcev kaznivih dejanj.

_____ (1 točka)

Prazna stran